

ANDRZEJ CHARCIAREK

KORPUSY TEKSTÓW W LEKSYKOLOGRAFII JEDNOJĘZYCZNEJ
I PRZEKŁADOWEJ CZESKO-POLSKIEJ

Badania korpusowe, jak żadne inne badania lingwistyczne, ściśle powiązane są z technologiami komputerowymi. Od początku zależność od technologii informatycznych leżała u podstaw ich istnienia i determinowała ich rozwój w poszczególnych krajach świata. Nie przypadkiem pierwsze korpusy powstały w świecie zachodnim, bardziej zamożnym i dzięki temu bardziej zaawansowanym w technologiach informatycznych. Wraz z nimi pojawiła się metodologia lingwistyki korpusowej, również zdominowana przez myśl amerykańską i angielską, ale z czasem wzbogacana przez badaczy spoza tego kręgu kulturowego. Najlepszym tego przykładem są lingwiści czescy na czele z Františkem Čermákem, związani z Narodowym Korpusem Języka Czeskiego¹ (dalej: NKJCz), najstarszym korpusem języka słowiańskiego. Właśnie możliwościom wykorzystania zasobów i narzędzi NKJCz w leksykografii jednojęzycznej i przekładowej poświęcony jest niniejszy tekst. Powiązanie współczesnych badań nad językiem, a ściślej – leksykografii z korpusami tekstów trudno obecnie podawać w wątpliwość (Chlebda, 2011, ss. 21–43; Żmigrodzki, 2009, s. 263).

To, co zwraca uwagę w opisie NKJCz, to jego rozmiary i zróżnicowanie zgromadzonych w nim tekstów. W odróżnieniu od np. Narodowego Korpusu Języka Polskiego (dalej: NKJP) zasoby NKJCz są systematycznie wzbogacane i nie chodzi w tym przypadku o wprowadzanie tekstów nowych, co wydaje się oczywiste, ale także dopełnianie tekstami z mniej czy bardziej odległej przeszłości.

Prof. dr hab. ANDRZEJ CHARCIAREK – Uniwersytet Śląski w Katowicach; Wydział Humanistyczny, Instytut Językoznawstwa; adres do korespondencji: ul. Uniwersytecka 4, 40-007 Katowice; e-mail: andrzej.charciarek@us.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5651-5730>.

¹ Český národní korpus.

Nawiasem mówiąc, użycie samej nazwy NKJCz można uznać za dalece ogólne, ponieważ korpus narodowy to zbiór wielu korpusów.

Obecnie² NKJCz zawiera m.in. następujące korpusy języka czeskiego: synchroniczne ogólne języka pisanego (SYN (wersja 11), SYN2020, SYN2015, SYN2013PUB, SYN2010, SYN2009PUB, SYN2006PUB, SYN2005, SYN2000), synchroniczne ogólne języka mówionego (ORATOR, ORTOFON, ORAL, ORAL2013, ORAL2008, ORAL2006). Ponadto znajdziemy w NKJCz inne korpusy internetowe, korpusy akwizycyjne, korpusy określonych autorów, korpusy specjalistyczne, diachroniczny korpus języka pisanego (DIAKORP wersja 6). Dodatkowo spore możliwości badań stwarza korpus równoległy InterCorp, który może być wykorzystywany także jako korpus jednojęzyczny³.

Wszystkie wymienione korpusy mogą posłużyć do osiągnięcia różnych celów badawczych. Co oczywiste, w zależności od rodzaju badań przydatność tego czy innego korpusu może być różna. Największym korpusem, liczącym 6 miliardów wyrazów, jest obecnie Korpus SYN (wersja 11), który zawiera wszystkie korpusy SYN: SYN2020, SYN2015, SYN2013PUB, SYN2010, SYN2009PUB, SYN2006PUB, SYN2005, SYN2000. Choć nie jest on korpusem reprezentatywnym, z dominującą pozycją tekstów publicystycznych, to jego wielkość na tle wielu innych korpusów jest imponująca. Zgromadzone w nim teksty publicystyczne to przede wszystkim dzienniki ogólnoczeskie (*Mladá fronta DNES*, *Lidové noviny*, *Právo*, *Hospodářské noviny*, *Blesk*, *Sport*), regionalne (*Deníky Bohemia*, *Moravia*), a także czasopisma niespecjalistyczne (*Reflex*, *Respekt*, *Týden*). Zebrane w korpusie tym teksty obejmują okres od 1990 do 2021 roku. Korpus tej wielkości, w dodatku regularnie rozbudowywany o nowe teksty, umożliwi szerokie badania nad współczesną czesczczyzną. Jak wiadomo, korpus synchroniczny rejestruje język rzeczywiście używany przez jego rodzimych użytkowników. Teksty pisane w korpusie syn_11 tę cechę posiadają, są odwzorowaniem języka żywego, powszechnie używanego. Nie przypadkiem to język współczesny jest najczęściej obiektem analiz, ponieważ pozostaje środkiem, za pomocą którego współcześni zaspokajają swoje potrzeby informacyjne i komunikacyjne. Fakt ten przesądza o tym, że wielki korpus synchroniczny, w tym przypadku zasoby syn_11 można traktować jako optymalne źródło do prowadzenia badań lingwistycznych. Te ostatnie mogą mieć charakter zróżnicowany, mogą koncentrować się na zagadnieniach szczegółowych, np. analizie określonego zjawiska językowego. Mogą także mieć charakter kompleksowy, np. budowa słownika jednojęzycznego.

² Stan na marzec 2023 roku.

³ NKJCz zawiera również korpusy tekstów innych języków, które z oczywistych względów pozostają poza polem naszej analizy.

Zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku wielkość korpusu odgrywać będzie rolę zasadniczą.

Jak się wydaje, właśnie leksykografia wysuwa się na plan pierwszy odnośnie do wykorzystania wyników badań korpusowych. Oczywiście, podstawową kwestią pozostaje uznanie korpusu za podstawowe źródło w badaniach nad językiem. Jak pisze František Čermák: „Empirismus je obecně vědecký přístup vycházející z objektivních dat, obvykle masových, a informace v nich, který stojí v protikladu k racionalismu, který se naproti tomu opírá o osobní, a tedy i nutně subjektivní introspekci” (2017, s. 27). Wielki korpus zatem, a za taki można uważać syn_11, stwarza możliwość wiernego odzwierciedlenia rzeczywistości językowej. Ta ostatnia w słownikach nieopartych na źródłach korpusowych często bywała zniekształcona. I nie wynikało to z braku kompetencji czy umiejętności ich autorów, ale z braku odpowiedniej liczby tekstów, a ściślej – kontekstów użycia określonych wyrazów i połączeń wyrazowych. Zwłaszcza te ostatnie nierzadko pozostawały na drugim planie prac leksykograficznych, skoncentrowanych na budowie artykułów hasłowych wyrazów. W ten sposób powstawały słowniki, mimo swoich często wielkich zalet, nierejestrujące wielu znaczeń i kontekstów użycia, a pewne połączenia wyrazowe, odznaczające się wysoką frekwencją, pozostawały niewyodrębnione.

Aby wykazać przydatność korpusu syn_11 w leksykografii jednojęzycznej, sięgniemy po konkretny przykład. Jako punkt wyjścia do rozważań uczynimy czeską wieloznaczną jednostkę leksykalną *klika* i jej artykuły hasłowe w *Słowniku czeskiego języka literackiego* (dalej: *SLJCz*) i *Słowniku czeszczyzny potocznej nieliterackiej* (dalej: *SCzPN*).

W przypadku *SLJCz*⁴ mamy do czynienia ze słownikiem normatywnym, notującym czeski język literacki (czes. spisovný jazyk, standard), którego ostatnie papierowe wydanie sięga 1989 roku, czyli czasu dość odległego. To z pewnością okoliczność niebędąca atutem w kontekście opisu współczesnego języka czeskiego.

Drugie źródło to słownik rejestrujący język czeski potoczny nieliteracki (czes. nespisovný jazyk, substandard). Jest zdecydowanie nowszy, bo wydany w 2009 roku⁵. *SCzPN*, bo o nim mowa, notuje ponad 12 tysięcy artykułów hasłowych, a w nich około 15 tysięcy znaczeń. Około 10 tysięcy wyrazów pochodzi z zapisu rozmów, a pozostałe 2 tysiące to rezultat własnej ekscerpcji materiału z literatury. Notowane są w nim socjolekty (studencki, uczniowski, wojskowy, przestępczy, złodziejski, kolejowy, rzemieślniczy, pracowników mediów, pracowników komunikacji miejskiej, motoryzacyjny, sportowy, cyrkowy, teatralny,

⁴ <https://ssjc.ujc.cas.cz>

⁵ Pierwsze wydanie słownika ukazało się w 2006 roku.

muzyczny, narkomanów), romskie argotyzy my oraz gwara brneńska (czes. brněnská mluva) i miejska gwara ostrawska (czes. ostravská městská mluva).

Na początku odnotujmy pewien pozorny dysonans stylistyczny – leksem *klika* notowany jest w obydwu słownikach, rejestrujących na dobrą sprawę zjawiska pozostające w pewien sposób w opozycji. To główny powód przeprowadzenia analizy właśnie tej jednostki leksykalnej.

Autorzy *SLJCz*, widząc w leksemie *klika* trzy jednostki homonimiczne, notują trzy odrębne artykuły hasłowe:

- I. Držadlo k otvírání dveří, vrat, oken ap.
- II. (z fr.) *hovor. zprav. hanl.* Skupina jednotlivců, kteří se navzájem podporují v sobeckých zájmech.
- III. (z něm. zákl.) *slang.* Štěstí (op. smůla)

SCzPN podaje cztery artykuły hasłowe leksemu *klika*:

1. Štěstí, šťastná náhoda.
2. Skupina lidí společního zájmu, srov. klan.
3. *motor.* klikový hřídel.
4. *argot.* 1. peněženka, srov. flek 2. *brněn.* desetikoruna

Porównanie powyższych artykułów hasłowych wykazuje spore różnice w opisie tej jednostki leksykalnej. Nie ma zgodności autorów słowników co do wydzielenia liczby i uszeregowania notowanych znaczeń. Z pewnością na ten stan rzeczy ma wpływ nie tyle korzystanie przez autorów słowników z różnych teorii semantycznych i leksykograficznych, ile materiał, którym dysponowali, a ściślej – wyekscerpowali. Ten ostatni jest zróżnicowany, obejmuje zarówno literaturę, jak i materiał wyekscerpowany przez autorów poszczególnych haseł.

SLJCz podaje trzy znaczenia jednostki *klika* w trzech artykułach hasłowych, natomiast *SCzPN* pięć znaczeń w czterech artykułach hasłowych. Ich wydzielenie i interpretacje znaczeniowe w obydwu słownikach bywają odmienne.

Po pierwsze, *klika* w znaczeniu ‘szczęście’ notowane jest na pierwszym miejscu w *SCzPN*, podczas gdy w *SLJCz* z kwalifikatorem *slang* na pozycji trzeciej.

Po drugie, istnieje zgodność co do znaczenia ‘grupa osób wzajemnie się popierających w celu osiągnięcia własnych korzyści’, które notowane jest w obydwu słownikach na pozycji drugiej.

Po trzecie, *SLJCz* na pozycji pierwszej notuje leksem *klika* w znaczeniu ‘klamka do otwierania drzwi, bram i okien’. Znaczenie to nie jest wydzielone w *SCzPN*⁶.

⁶ Brak wyodrębnienia tego znaczenia wynika z faktu neutralności stylistycznej leksemu *klika* w znaczeniu ‘klamka’.

Po czwarte, *SCzPN* na pozycji trzeciej wskazuje znaczenie ‘wał korbowy’. Znaczenia tego dla odmiany nie rejestruje *SLJCz*.

Po piąte, *SCzPN* na pozycji czwartej rejestruje dwa żargonowe znaczenia ‘portfel’ oraz ‘dziesięciokoronówka’⁷.

Jak widać, obraz jednostki leksykalnej *klika* prezentowany użytkownikowi tych dwóch prac leksykograficznych jest inny.

Wiele do opisu badanego leksemu mogą wnieść wieloczynnikowe badania korpusowe we wspomnianym Korpusie *syn_11*.

Liczba konkordancji lematu *klika* wynosi ponad 50 tysięcy. Pobieżna analiza już na samym wstępie potwierdza notowane znaczenia słownikowe. Niemniej najbardziej istotne są choćby przybliżone proporcje użycia tej jednostki leksykalnej w poszczególnych znaczeniach. W tym celu można wykorzystać funkcję *kolokacje* (czes. *kolokace*), która pozwala na analizę poszczególnych sekwencji z badanym leksemem. W przypadku badania kontekstu lewego i ustawieniu elementu bezpośrednio znajdującego się przed badanym leksemem, otrzymujemy następujące wyniki:

mít + kliku – 3693 poświadczenia (czasownik *mít* bezpośrednio w prepozycji wobec *klika*)
na + kliku – 3482 poświadczenia (przyimek *na* bezpośrednio w prepozycji wobec *klika*)
za + kliku – 2863 poświadczenia (przyimek *za* bezpośrednio w prepozycji wobec *klika*)
být + kliku – 2045 poświadczeń (czasownik *být* bezpośrednio w prepozycji wobec *klika*)
velký + klika – 869 poświadczeń (przymiotnik *být* bezpośrednio w prepozycji wobec *klika*)

Przytoczone wybrane dane empiryczne, wskazujące na określone znaczenia i właściwości łączliwościowe badanego leksemu, wymagają omówienia. Połączenie *mít kliku* praktycznie we wszystkich poświadczeniach znaczy ‘mieć szczęście/farta’. Potwierdzają to poświadczenia z poszczególnymi formami osobowymi czasownika *mít* w czasie teraźniejszym:

mám kliku – 390 poświadczeń
máš kliku – 119 poświadczeń
má kliku – 328 poświadczeń
máme kliku – 254 poświadczenia
máte kliku – 203 poświadczenia
mají kliku – 146 poświadczeń

⁷ Znaczeń tych nie poddajemy analizie ze względu na brak odpowiednich zasobów korpusowych, w których byłyby one rejestrowane. Ponadto znaczenia te w stosunku do pozostałych zajmują pozycję marginalną, w dodatku wielu rodzimym użytkownikom języka czeskiego nie są znane.

Poświadczenia połączenia *být + kliku* to wynik użycia wyrażenia *mít kliku* w czasie przeszłym, który tworzy się za pomocą czasownika posiłkowego *být*. Stąd właśnie wynikają ponad 2 tysiące poświadczeń, wśród których można odnotować m.in.:

měl jsem kliku – 516 poświadczeń
měla jsem kliku – 130 poświadczeń
měli / měly jsme kliku – 308 poświadczeń
měl / měla / měli jsme kliku – 27 poświadczeń

Na drugim i trzecim miejscu pod względem frekwencji znalazły się wyrażenia przyimkowe *na kliku* i *za kliku*. Wskazania użytych przed nimi czasowników można dokonać za pośrednictwem poszerzenia kontekstu lewego *za kliku* o jeden element, czyli -1 . W rezultacie uzyskujemy poniższe kolokacje:

vzít za kliku – 1332 poświadczenia
brát za kliku – 577 poświadczeń
zatăhnout za kliku – 39 poświadczeń
chytit za kliku – 38 poświadczeń
tahat za kliku – 23 poświadczenia
chytnout za kliku – 21 poświadczeń
chytat za kliku – 17 poświadczeń

Znaczenie jednostki leksykalnej, które aktualizuje się we wszystkich kontekstach, to *klamka*. Zwrócić należy uwagę na sporą dysproporcję w użyciu poszczególnych form czasownikowych. Połączenie *vzít/brát za kliku* wyraźnie dominuje, a w samej parze aspektowej czasownik dokonany jest częściej używany niż niedokonany.

Przymiotnik *velký* w prepozycji leksemu *klika* pojawia się 869 razy. Najczęściej jest to atrybut do znaczenia ‘szczęście’, a nie ‘klamka’, choć takie połączenia również są rejestrowane.

Analiza kolokacji z poszerzeniem kontekstu lewego o 2 elementy (-2) pozwala wyodrębnić połączenie *točit klikou* (pol. *kręcić korba*), a tym samym wskazać znaczenie ‘korba’. Jest ono szersze, niż wskazywane w *SCzPN* ‘klikový hřidel’ (pol. ‘wał korbowy’). Warto odnotować, iż znaczenie ‘korba’ nie jest wyodrębnione w *SLJČz*⁸.

⁸ W nieanalizowanym tu *Słowniku českého jazyka literackého dla školy i společnosti* znaczenie ‘korba’ jest rejestrowane jako jedno z dwóch (drugie to ‘klamka’) w artykule hasłowym *klika*. Autorzy tego słownika dopatrzili się w znaczeniach ‘klamka’ i ‘korba’ relacji podobieństwa, czyli polisemii (*SCzJL*, 2001, s. 134).

Na drugiej pozycji w obydwu przywołanych słownikach notowane jest znaczenie ‘osoby wzajemnie się popierające w celu osiągnięcia własnych korzyści’⁹. Liczba poświadczeń w tym znaczeniu wyrazu *klika* jest nieporównywalnie mniejsza niż w powyżej analizowanych. W praktyce kwerenda korpusowa odnośnie do analizy tego znaczenia oznacza żmudną analizę tysięcy poświadczeń. Niemniej i w tym wypadku można wykorzystać narzędzia korpusowe, a ściślej – funkcję *kolokace*. Weryfikacja poszczególnych połączeń wyrazowych może wskazać poszukiwane znaczenie. Przykładem może posłużyć połączenie przymiotnika *svůj* z rzeczownikiem *klika*. Kolokator potwierdza 44 wystąpienia w korpusie *syn_11*. Rzecz jasna, nie wszystkie konteksty notują to właśnie znaczenie, ale ich większość tak, np.:

„Jedním z těch, kdo má na tom nejdvětší podíl, je Karel Kühnl se **svou klikou** z Ústeckého kraje“. (Deníky Bohemia)

„Vím o těch studentech. To je veřejné tajemství, že měl (Pospíšil) **svou kliku** studentů, kteří posléze skutečně dostali odměny v řádu desetitisíců korun, uvedl Telecký“. (Právo)
Hague při ohnivé debatě v Dolní sněmovně obvinil ministerského předsedu, že chce „rozšířit moc své kliky politických kamarádčků na úkor moci lidu“. (Mladá fronta DNES)

Stosunkowo liczne grupy tworzą poświadczenia kolokacji atrybutywnych:

vládní klika (48 poświadczeń),
stranická klika (47 poświadczeń),
moravská klika (37 poświadczeń),
komunistická klika (36 poświadczeń),
vojenská klika (36 poświadczeń),
pražská klika (30 poświadczeń),
ostravská klika (26 poświadczeń),
brněnská klika (25 poświadczeń),
kladenská klika (24 poświadczenia),
spartánská klika (23 poświadczenia),
pardubická klika (21 poświadczeń),
liberecká klika (21 poświadczeń).

Przytoczmy niektóre poświadczenia, w których wyraz *klika* jest jednostką nacechowaną pejoratywnie:

⁹ *Wielki słownik języka polskiego* podaje analogiczną definicję wyrazu *klika* w języku polskim: „grupa osób wzajemnie się popierających, działających wbrew interesowi ogólnemu w celu osiągnięcia własnych korzyści” (https://wsjp.pl/haslo/do_druku/10388/klika). Wyraz ten opatrzony jest kwalifikatorem *pejoratywny*.

Staněk patří do staré **komunistické kliky**. Záleží mu jen na vlastním prospěchu a na lidi se dívá svrchu, „vykřikuje“ šedesátiletý Semerád. (Deníky Moravia)

Petrodolary končí často v kapsách **vládních klik** a jejich rodin. (Lidové noviny)

Prezident Zeman a jeho regionální **stranická klika** svádějí prohru na vedení a celostátní politiku předsedy Bohuslava Sobotky. (Právo)

Nejjednodušším řešením by bylo zesílit sankce a donutit **vojenskou kliku** k odstoupení, případně jí někde v tichosti najít azyl. (Mladá fronta DNES)

Analiza powyższych kolokacji atrybutywnych (przytoczone są tylko wybrane) ze sfery polityki potwierdza w większości przypadków ich wartościowanie negatywne.

Odmienna sytuacja występuje w przypadku kolokacji z przymiotnikami, będącymi derywatami od nazw czeskich i morawskich miast: *pražská klika* (Praha), *ostravská klika* (Ostrava), *brněnská klika* (Brno), *kladenská klika* (Kladno), *pardubická klika* (Pardubice), *liberecká klika* (Liberec). Przytoczmy niektóre z przykładów:

„**Pražskou kliku** doplňují spojky Alena Vojtíšková a talentovaná Klára Zachová, letošní mistryně ligy. Ta po triumfu se Slavií zaměřila do francouzských Mét, kde ovšem zatím pravidelně nehraje”. Zvyká si, zatím nastupuje proti slabším týmům nebo za rozhodnutého stavu. (Mladá fronta DNES)

Plzni se přezdívá spartánské béčko, to kvůli množství bývalých hráčů z Letné. Díky vašemu přestupu je však početná i **ostravská klika** (kromě Neuwirtha trenér Vrba, Bystron, Rajtoral). Kdo má navrch? „Vypadá, že to pořad vedou spartáni, ovšem nikdo se nad nikým nenadřazuje. Opozice vůči bývalým spartánům je ale teď docela silná”. (směje se) (Sport)

Z vedení federace odešla ona **brněnská klika** a přišla **pražská**, která nám byla nakloněna. Podařilo se nám získat vedení města, a to byl okamžik, kdy se začalo jednat o tom, že ve Varech by mohlo být finále MS. (Mladá fronta DNES)

V národním týmu jste zažil kapitánování Davida Výborného, k céčku pak přišla **kladenská klika** Tomáš Kaberle a Marek Židličky, ve Vancouveru byl kapitánem Patrik Eliáš. (Právo)

Pardubická klika v reprezentaci Obránce Lukáš Vlasák a útočníci Ondřej Březina, Jan Bílý a Pavel Kubeš (s dcerou Sofií) pózují s bronzovými medailemi z mistrovství světa a pohárem za třetí místo. (Mladá fronta DNES)

Liberecká klika Kvapil – Filippi by se na Švédských hrách, které začínají zítra, měla starat především o góly. (Lidové noviny)

Celowo przytoczone zostały poświadczenia tylko ze sfery sportu, ponieważ stanowią one większość w zebranych konkordancjach. Ponadto uzupełniają je wystąpienia ze sfery polityki. Wydawać by się mogło, że analizowane kolokacje atrybutywne *per analogiam* są nacechowane pejoratywnie bez względu na sferę użycia. Okazuje się jednak, że w czeskiej sferze sportu *klika* w analizowanych kolokacjach takiego nacechowania nie ma. Przytoczone poświadczenia wskazują

na grupę sportowców (najczęściej piłkarzy i hokeistów¹⁰), pochodzących z jednego klubu, a grających razem gdzie indziej, np. w innym krajowym lub zagranicznym klubie. Świadczą o tym choćby 23 poświadczenia kolokacji z przymiotnikami, będącymi derywatami od nazwy praskiego klubu Sparta, np.:

Tým byl napěchovaný dominantními hráči, velkými osobnostmi. Hašek, Chovanec lídři, zbytek spartánské kliky ve složení Straka, Bielik, Skuhrový, Němeček a Stejskal s Bílkem. (Sport)

Nie można zatem mówić o jednym negatywnym znaczeniu *klika* w odniesieniu do określonej grupy polityków lub sportowców. W pierwszym przypadku znaczenie może być określone jako ‘koteria, klika’, w drugim jako ‘ekipa, paczka’. Widać tu wyraźny brak wyodrębnienia dwu różnych znaczeń, a które wyodrębniają konteksty korpusowe. O tym, że do modyfikacji znaczenia doszło, świadczy choćby zapis wielu przytoczonych wyżej wyrażen w cudzysłowie. Użycia te w znakomitej większości odnoszą się do sfery sportu, sygnalizując niejako znaczenie przenośne pozbawione oceny negatywnej i jednocześnie zbliżając się znaczeniowo do wyrazu *parta*. Dezaprobatę widzimy głównie w kolokacjach atrybutywnych dotyczących świata polityki.

Do pełnej analizy znaczeń wyodrębnionych w dwu wskazanych słownikach brakuje znaczenia ‘klikový hřídel’, opatrzonego w *SCzPN* kwalifikatorem *motor.*, czyli *motoristický slang*, mającym w polskich pracach leksykograficznych odnośny kwalifikator *mot.*, czyli *motorowy*. Wydaje się, że w tym przypadku należałoby doprecyzować znaczenie, ponieważ *klika* oznacza w potocznej czeszczyźnie również korbę rowerową. Potwierdzają to liczne kolokacje, np. *cyklistická klika*, *klika na kolo*.

Wszystkie te ustalenia są istotne nie tylko odnośnie do słownika jednojęzycznego czeszczyzny, ale mają również duże znaczenie dla ekwiwalencji w słowniku przekładowym, w tym przypadku czesko-polskim. Nierzadko bowiem błędy ekwiwalencyjne powstają już po stronie lewej słownika przekładowego, tzw. translandowej. Powyższe informacje mogą być dobrą podstawą do wskazania polskich ekwiwalentów. Zwrócenie się ku czesko-polskiemu słownikowi przekładowemu przynosi następujące ustalenia:

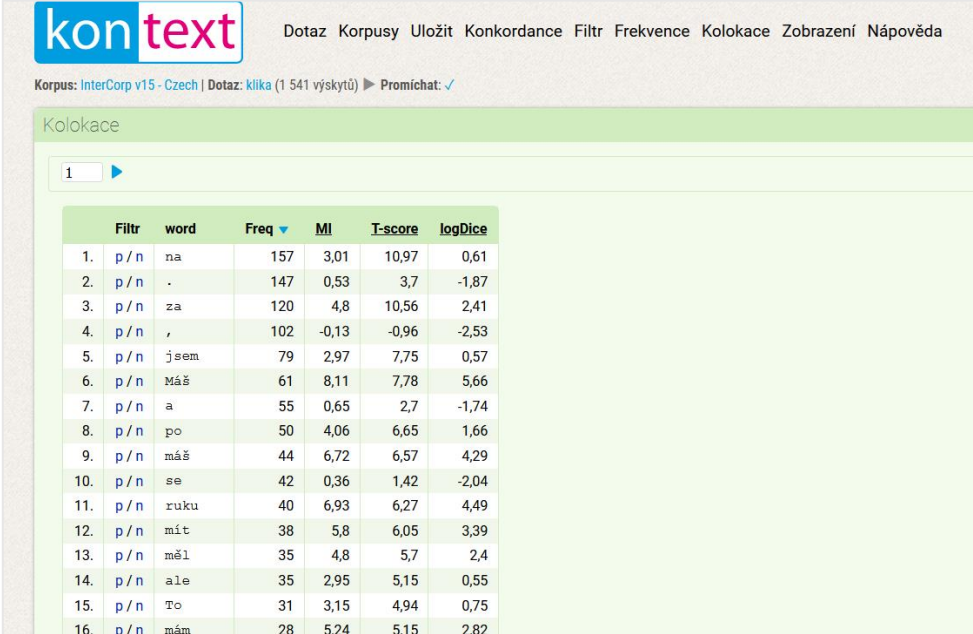
¹⁰ Hokej i piłka nożna są najbardziej popularnymi grami zespołowymi w Republice Czeskiej.

Klika

1. klamka
2. korba
3. *pot. pejor.* klika
4. *žarg.* szczęście <fart>

J. Siatkowski, M. Basaj, *Słownik czesko-polski* (2002, s. 227)

Wykorzystanie najnowszej wersji 15. korpusu równoległego InterCorp¹¹ pozwala na wyodrębnienie następujących par ekwiwalentów (kontekst lewy odstęp – 2, prawy – 0):

The screenshot shows the KonText interface with the search term 'klika' and 541 occurrences. The 'Kolokace' section displays a table of collocates. The table has columns for 'Filtr', 'word', 'Freq', 'MI', 'T-score', and 'logDice'. The data is as follows:

	Filtr	word	Freq	MI	T-score	logDice
1.	p/n	na	157	3,01	10,97	0,61
2.	p/n	-	147	0,53	3,7	-1,87
3.	p/n	za	120	4,8	10,56	2,41
4.	p/n	,	102	-0,13	-0,96	-2,53
5.	p/n	jsem	79	2,97	7,75	0,57
6.	p/n	Máš	61	8,11	7,78	5,66
7.	p/n	a	55	0,65	2,7	-1,74
8.	p/n	po	50	4,06	6,65	1,66
9.	p/n	máš	44	6,72	6,57	4,29
10.	p/n	se	42	0,36	1,42	-2,04
11.	p/n	ruku	40	6,93	6,27	4,49
12.	p/n	mít	38	5,8	6,05	3,39
13.	p/n	měl	35	4,8	5,7	2,4
14.	p/n	ale	35	2,95	5,15	0,55
15.	p/n	To	31	3,15	4,94	0,75
16.	p/n	mám	28	5,24	5,15	2,82

¹¹ W przypadku Korpusu Równoległego InterCorp liczba nieadekwatnych (błędnych) par przekładowych może być spora. W przypadku zestawienia języka czeskiego i polskiego mamy do czynienia głównie z przekładami z języka angielskiego na te dwa języki, co widać w adnotacji zewnętrznej.

Za (nastawa lemat) – 120 poświadzeń (kontekst lewy odstęp – 2, prawy – 0)

Vyskytů: 120 i.p.m.: 0.45 (vztazeno k celnému korpusu) ARF: 40.87 Vysledek je promíchán		InterCorp v15 - Czech ☒		InterCorp v15 - Polish ☒	
Vyběr řádků: základní ▾					
☐	Coben-Nadobro_ztraceny	Vzala za kliku a vesla do kanceláře zástupce policejního ředitele Josepha Pistilla .	Coben-Nadobro_ztraceny	Nacisnęła kławkę i weszła do gabinetu wicedyrektora Josepha Pistillo .	
☐	_SUBTTILES	Tahal za kliku od dveří , ale nešly otevřít .		Szapal za kławkę , ale nie zdołał otworzyć .	
☐	Christie-Zahada_sedmi	Jimmy k nim přešel a vzal za kliku - prostředí dveře nebyly zamčeny .	Christie-Zahada_sedmi	Jimmy objížděl je uvažně . Štídkové dveře měly odemknutou zásuvku .	
☐	Twain-Dobr_Tsawyer	A potom , ani nevím jak , jsem vzal za kliku a dveře se otevřely i nebyly vůbec zamčené !	Twain-Dobr_Tsawyer	Nie wiedząc wprost co robię , kiadę rękę na kławkę , naciskam - i drzwi się otwierają ! Nie byli zamknięte !	
☐	bukowski-postovni_urad	Vzal jsem za kliku .	bukowski-postovni_urad	Chwyciłem kławkę .	
☐	brown-andele_demoni	Než se zmožil na slovo , vzala za kliku .	brown-andele_demoni	Zanim zdążył cokolwiek powiedzieć , chwyciła za kławkę i pociągnęła .	
☐	_SUBTTILES	Všichni berou za kliku .		Cały świat chwytła za kławkę .	
☐	Capak-Valka_s_mloky	Prý zahlíd na vlastní oči , jak jeden ještě bere za kliku a jde ke kapitánovi do kabiny .	Capak-Valka_s_mloky	Nawet podobno zaobserwował , że taki jeden jaszczur nacisnął kławkę i wszedł do kajuty kapitana ...	
☐	Clavell-Gaitzin	McFay s Vargasovou pomocí zavolně , ale různé vytlačil několik neodbytných obchodníků a uzavřel dveře na závoru , právě když přispěchal otec Leo , vzal rázně za kliku a zabušil , jako kdyby to byl portál katedrály .	Clavell-Gaitzin	Jamie przy pomocy Vargasowa uprzejmie , lecz stanowczo usunął z progu kilku zbyt gorliwych członków " komitetu powitalnego " i złożył skobel niemal w tej samej chwili , gdy ojciec Leo dotarł do schodów . Duchowny szarpnął za kławkę , po czym zakomotał pięściami w drzwi , jakby dobijał się do wrót katedry .	
☐	Coben-Nadobro_ztraceny	Musel jsem vzít za kliku .	Coben-Nadobro_ztraceny	Będę musiał przekreślić metalową gałkę .	
☐	Coben-Ted_nebo_nikdy	Lenny vzal za kliku a otevřel si .	Coben-Ted_nebo_nikdy	Lenny nacisnął kławkę i otworzył drzwi .	
☐	Cook-Sok	Než vzala za kliku , podala baterku Joamě .	Cook-Sok	Podala latarkę Joannie i popchnęła drzwi .	
☐	Cook-Koreny_zia	Jeffrey vzal za kliku a užil chtěl otevřít dveře , když si všiml kukátka .	Cook-Koreny_zia	Pravie przekreślił gałkę w drzwiach , kiedy zauważył wizjerek .	
☐	Wells-Stroj_casu	Když jsem bral za kliku u dveří , uslyšel jsem výkřik , podivně zanikající v prostoru , cvaknutí , bouchnutí a jakýsi porvy větru .	Wells-Stroj_casu	Gdy ujmował em kławkę , usłyszał em dziwnie urwany okrzyk , a także szczęk i loskot .	
☐	Crichton-Korist	Zatlačil jsem na ně , tihl za kliku , znovu je otevřel a držel je rukou .	Crichton-Korist	Naparł em na nie mocniej , otworzył em i przytrzymał em .	
☐	_SUBTTILES	Musíš zabrat za tu kliku !		Musisz potrząsać rączkę . Potrząśnij to .	

1 / 3

Ja widać, praktycznie każde poświadczenie to wskazanie na polski ekwiwalent *klamka*.

W przypadku *jsem* w zależności od kontekstu InterCorp wskazuje na ekwiwalenty *szczęście* i *klamka*:

Jsem (nastawa *lemat*) – 79 poświadczeń (kontekst lewy odstęp – 2, prawy – 0)

Wybór rządu: zakładni ▼	InterCorp v15 - Czech ▼	InterCorp v15 - Polish ▼
☐	_SUBTTILES - Proste <i>jsem</i> mě <i>kliku</i> .	_SUBTTILES - Miałem szczęście i tye.
☐	zahnul jsem a prolézal jsem křovím podél zdi , po několika metrech jsem nahmatal malá dřívka . zrnačky <i>jsem</i> rezavou <i>kliku</i> , proběhl jsem na druhou stranu a zabouchl jsem za sebou ve chvíli , kdy už se hbitý hrot meče tlačil za mnou ze dveří .	Kiedy już czuł em ostrze ja broni na plecach , wyrosł przede mną kamienny mur , skłęcił em i przeskakując się przez krzaki , sunął em wzduż niego , aż nagle po kilku metrach namaćal em malé dřevčicki : naciągł em zardzewiałą klamkę , szybko znalazł em się po drugiej stronie i zatrasnął em dřevčicki w chvíli , gdy w wąskie wejście pchało się już za mną zwinne ostrze miecza .
☐	Heleďl jsem na ten obrad a sahal <i>jsem</i> po <i>klice</i> cukrárný , nějak <i>jsem</i> ji nemohl naimatnout , byla nějak hluboko ve výklenku , sahál jsem hloub a hloub a najednou mě něčí ruka vzala za prsty , hebká , jemná kočiči paccčka , a hebký , předoucí kočiči hášek pravil : A tak <i>jsem</i> šel , vzal <i>jsem</i> za <i>kliku</i> prvních dveří na chodbě , rozvállil jsem se na učitelské židli za katedrou a čekal jsem .	Observując ten obrzęd uświłował em ujęć klamkę , ale niak nie mogli em jej namacać , była dziwnie odległa , jakby w głębokiej wnęce , sięgał em głębiej i głębiej , i nagle czyjąś ręką ujęła mnie za palec , miękka , delikatna kocia łapka , a łagodny , ciepły głosik zamuczał po kocułemu : A więc wyszedł em , naciągł em pierwszą klamkę na korytarzu , rozsiadł em się na nauczycielskim krzesle za biurkiem i dalej czekać .
☐	Miha už byla řidič , a tak <i>jsem</i> uviděl <i>kliku</i> , zapáčil za ni a rozveřel dveře .	Mgła zrzędła . Dostrzegł em klamkę , przekręcił em ją i pchnął em drzwi .
☐	Zrnáčky <i>jsem kliku</i> .	Przekręcił em gałkę .
☐	Vzal <i>jsem</i> za <i>kliku</i> .	Chwycił em klamkę .
☐	Sahł <i>jsem</i> po <i>klice</i> kostelních vrat - a bylo odemčeno !	Sięgnął em do klamki wrót kościoła , a tu okazało się , że jest jeszcze otwarte !
☐	Měla <i>jsem kliku</i> - Kateřini rodiče ten domek pro Kate koupili a já ji přispívám na nájem směšnou částkou .	Szczęściana ze mnie - rodzice Kate kupili dla niej to mieszkanie , a ja płacę jej grosze za wynajem .
☐	Sáhla <i>sem</i> po <i>klice</i> u dveří .	Na jego widok przyspieszyło mi tętno .
☐	" Mě <i>jsem kliku</i> , " řekl téměř šeptem .	- Po prostu miałem szczęście - odparł niemal szeptem .
☐	Všude byl nepořádek , židle umazané , překocené ... vzal <i>jsem</i> za <i>kliku</i> od kovárny , bylo otevřeno .	Wszędzie bałagan , krzesła upačkane , poprzewracane ... Złapał em za klamkę do kuźni - otwarte .
☐	S úterou <i>jsem</i> stiskla <i>kliku</i> a otevřela dveře , ale hned <i>jsem</i> celá zmatená ztuhla .	Ogarnęła mnie ulga nie do opisania . Naciśnięła m klamkę i pchnęła m drzwi , a potem stanęła m jak wryła , oszokomiona tym , co zobaczyła m .

A oto poświadczenia z formą drugiej osoby liczby pojedynczej czasownika *mít Máš* (nastawa *lemat*) – 40 poświadczeń:

Výběr řádků: základní ▾		InterCorp v15 - Czech ☒	InterCorp v15 - Polish ☒
☐	_SUBTITLES	Máš ohromnou kliku .	Jesteś prawdziwym szczęściarzem .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , Alife .	Szczęściarz z ciebie . Alife Doolittle .
☐	Puze-Temma_arena	* Máš kliku , žes nevyhrál o deset šlupek víc : museli bysme tě odvést a zastřelit ! *	- Dobrze , że nie wygrał eś następnej dychy , bo musieli by śmy cię wyprowadzić i zastrzelić .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , zrovna jsem dostala podporu .	Masz jakie pieni'żce ?
☐	_SUBTITLES	- Máš kliku , ty čuráku .	- Ty szczęśliwy fuclie .
☐	_SUBTITLES	Máš ouska kliku .	To twój szczęśliwy dzień .
☐	_SUBTITLES	- Máš kliku , že seš nažívu .	Masz szczęście , że żyjesz !
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , že jsem tě nezabila .	Masz szczęście , że oje nie zabila m .
☐	_SUBTITLES	- Máš ale kliku .	- Jerry pierdol się .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku .	Miał eś niesamowite szczęście .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , že si zaletás v nové X-77 .	Zobaczy się . / Wiesz , jesteś szczęściarzem . / mogąc pilotować nowy X - 77 . / Chciał by m , żeby m to ja siedział w tym kokpicie . / zamiast odbywania lotu towarzyszącego .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , že žijješ v oblasti , kde je dobré jaro .	Macie szczęście , że podróżujecie tu , gdzie wokół pełno źródeł .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , viš to ?	Masz szczęście , wiesz ?
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , že nemlátím ženský .	Ciesz się , że nie biję kobiet .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , že nedostaneš stopku na žádný zápas !	Many szczęście , że nie zawiesili naszych zawodników w tym tunelu !
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , že mám ženské citění , chlapecku .	Masz szczęście , e mam okres , kole .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , že ses zpozdil .	Miał eś szczęście , że się spóźnił eś .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , parchante .	Pieprzony farciarz .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku , a myslíš si	Jesteś pierdolonym asem ,
☐	Clavel-Gaidzin	Máš kliku .	- Masz kupę szczęścia , chlopie .
☐	_SUBTITLES	Máš kliku !	Przeżył eś .
☐	_SUBTITLES	- Máš kliku , ty čuráku .	- Ty szczęśliwy fuclie .

Większość poświadczeń wskazuje parę ekwiwalentów *máš kliku – masz szczęście/farta*. Trudno jednak nie zauważyć, że InterCorp podpowiada i inne rozwiązania przekładowe, które mogą być wzięte pod uwagę, jak np. *szczęściarz z ciebie/jesteś szczęściarzem*. Analogiczne wnioski można wyciągnąć z analizy poświadczeń *mit kliku*:

Mit (nastawa *lemat*) – 260 poświadczeń

Vyskytů: 260 j.p.m.: 0,98 (vztřaženo k celnému korpusu) ARI: 104,6 Vysledkř je promiřhřn		InterCorp v15 - Czech		InterCorp v15 - Polish	
☐	Na jafě máš kliku .	„_SUBTTILES	Zapamjėtaj sobie, mřkka wřsna ... wřcy gorřce, suche lato.	„_SUBTTILES	
☐	Pokud budete mit kliku , tak zhruba chronologicky .	„_SUBTTILES	Jesli będzie miał pan szczęście, będa z grubszą posortowane chronologicznie.	„_SUBTTILES	
☐	* No, když budeme mit kliku , tak nás jenom Vagoni přišli vřhodit do vztřichopřřždna.*	adams-stopanu_řravnřc	- No cřz - stvřrdzil Ford. - Jęzeli mamy szczęście, to tylko Vagoni, křrzy przyszli, zęby wyrzucit nas w přřznie.	adams-stopanu_řravnřc	
☐	- Když budeteš mit kliku , tak koupíš řva pyřilky.	„_SUBTTILES	Masz szczęście. Može będzie mřgi, zapłacić ci za řwie dawki? ! Wiesz, křnczř z tym.	„_SUBTTILES	
☐	Když budeteš mit kliku .	„_SUBTTILES	Jesli będziesz miał szczęście.	„_SUBTTILES	
☐	* A když nebudeme mit kliku ? *	adams-stopanu_řravnřc	- A jesli mamy pecha ?	adams-stopanu_řravnřc	
☐	* Máme kliku , řekł Jim .	Clancy-Jaane_Jehezřeci	- Macie szczęście - powiedzial.	Clancy-Jaane_Jehezřeci	
☐	* Když nebudeme mit kliku , tak to kapitřn myslil vřžně, když řmř hřozil, že řmř neřřivře přřete pař svřch břsni ... *	adams-stopanu_řravnřc	- A jesli mamy pecha - rzekł Ford ponuro - to kapitan bęć može mřwřł powaznie, kędy hřozil, że přrdtem poczyřa řmř svřjř poe ...	adams-stopanu_řravnřc	
☐	Máš kliku , že je řu tvř řena !	„_SUBTTILES	Ciesz się, że jest tu tvořa řena.	„_SUBTTILES	
☐	Zkrřtka máš kliku - usoudil nakonec škodoliba a vřom cřtil, jak se vřz pod řmř rozjel - bęlogvřrdjřc na něj vystřřli, rozdřli mu stęhno a tak mu zajisřli nesmřtelnořt.	Bulgakov-MřstřAberketh	Miał szczęście, miał po prostu szczęście ! - nagle jadřwicie stvřrdzil Riudin i poczul, że cępřřřwřka drgnęła - strzřł do niego ten bęlogvřrdzřstř, strzřł, zgnuchotal řmř břdro i zapęwnil nie řmřtelnořt ... *	Bulgakov-MřstřAberketh	
☐	A mořná, když budeme mit kliku , se řmř podřřřř zadržřt řlovęka, co za řmř vřřim řtořř.	„_SUBTTILES	Jesli řmř się poszczęści, schvřřymř řlovieka, křroy za tym řtoř.	„_SUBTTILES	
☐	* Vy ředa máš kliku .	Gras-Sřc_přle	- Prawdřřřřy szczęściarz z pana.	Gras-Sřc_přle	
☐	Máme kliku , že řlřřřřch nic neřřekł.	„_SUBTTILES	Macie szczęście że řmř grubas nic nie powiedzial.	„_SUBTTILES	
☐	Ty máš kliku .	Kowitz-Falkena_řřom	Ty masz szczęście.	Kowitz-Falkena_řřom	
☐	Zřřim máš kliku .	„_SUBTTILES	Pierwszy raz ma szczęście.	„_SUBTTILES	
☐	Jako on, když budeme mit kliku .	„_SUBTTILES	- Jesli będzimy mieli szczęście, řez wyciesz.	„_SUBTTILES	
☐	Máme kliku , že odjřžęj.	„_SUBTTILES	Many choleme szczęście, że odbodřřř.	„_SUBTTILES	

Biorąc pod uwagę fakt, że *mít kliku* jest jednostką nacechowaną stylistycznie, to należałoby bardziej upatrywać jej polskiego ekwiwalentu w równie nacechowanym *mieć farta*, ponieważ *mieć szczęście* należy uznać za wariant stylistycznie neutralny. To ustalenie pozwala na wskazanie dwu par przekładowych *mít kliku* – *mieć farta* oraz *mít štěstí* – *mieć szczęście*.

Wiele wnosi analiza 40 poświadczeń kolokacji z wyrazem *ruku* (forma w bierniku), najczęściej poprzedzonym formą czasownika, a w postpozycji z przyimkiem *na* i wyrazem *klika* w bierniku lub w miejscowniku:

Ruku (nastawa *word*) – 40 poświadczeń

Vyskvtů: 40 i.p.m.: 0.15 (vztaženo k celnému korpusu) AIF: 12.48 Vysledkř je promřichřn		1 / 1	
Vyber řřdkř: zřkřdnř		InterCorp.v1.5 - Polish	
InterCorp.v1.5 - Czech			
☐	Montag j zřhřdřl jenom na okamřk , neř Faber zpozoroval , ře se Montagova pozornost sousředřla jinřm , a rychle se otořil , zavřel dvřre do lořnice a ponchřl chvejřci se ruku na klice .	Brabury-451_stepun_F	Montag ledvře na nie zerknřł , bo wřsiedzi zorientowal się i sztyko zamknřł pokoj , a teraz szarł z drřżęcř rękę na kłamce .
☐	Squares polořil ruku na klicu a ohlędřl se na mę .	Coban-Haidobn_zřaczny	Squares chwycił za kłamkę i obręcił się na mnie .
☐	Povzdechla jsem si a polořila ruku na klicu dvřri .	myeyenos-střivani	Westchřnęła m tylko i potořyla m dloň na kłamce .
☐	Helena ho vyprovřezřla pohledem , a kořř polořil ruku na klicu , zeptřla se ho nřhře :	komickř-bolyn	Helena odprowadzřla go wzroktem , kiedy potořyl rękę na kłamce , spytrřla raptem :
☐	Někdy bylo na fotografii vidět něčř zřda , ruku na klice dvřri , konec prochřřky po polřch , řsta , kterř se otvřřjřl ř křci , hromřdku bot ve skřřni i lidř jřdřci po Champ de Mars , přetřřstřnou zřmřku , vřni Ma Griffe a takovę vęci .	ortazar-nebe_přklo_ra	Zřjřcia ukazujř jřkřs plecy , jakęs rękę na kłamce , zakonřcenie podmřejřkiego spřtenu , řsta otwierajřce się do křřwu , pantofle w szafie , ludř řdęcyřl po Champs - de - Mars , skasowany zřaczek pocztowy , fiaszczę perfum " Ma Griffe " , raczř jęn rodzřj zrczey .
☐	Polořil ruku na klicu : dvřre se lehec promřuly .	Chwin-Haemann	Potořil rękę na kłamce : drřwi ugeřly się mękko pod dloňę .
☐	Nemřžete mę odřřhnout , kořř mřm ruku na klice .	_SUBTTILES	Nie mořesz mnie odřobowřć , jeřli mřm rękę na gřlce .
☐	Mřm ruku na klice , a on se snřřřl mi odřřhnout auto !	_SUBTTILES	Trzymam rękę na gřlce a on pębuje go odřobowřć !
☐	K . uř nařřhř ruku po klice , potom jř vřak zas otřřhřl .	Kalka-Prices	K . wycięgnřł juř rękę po kłamkę , ale zaraz jř cofnřł .
☐	Vystoupl j na plõřinu a otořil se , za nim střl přovõdci , drřel ruku na klice dvřri a cekřł ;	Faillner-Divoke_přilny	- Wszedł do wagonu , konduktor czekřł z rękę na kłamce , Wilbourne i McCord spojřel sobie w oczy , nie wymownie sřowa zawřřly pomiędy nimi , obaj wiedzřli , ře ich nie wymõwiř ;
☐	Mřm ruku na klice .	_SUBTTILES	Mřm rękę na kłamce .
☐	" Soucřř , pane soudec , " polořila ruku na klicu , ale ohlędřla se , jako by byla zředřřř , jakř ojcem to na nęho udřřlo .	Tereřci-obp_po_behu	- Litesć , pane sędzio - kłedł rękę na kłamce , ale obręczřla się , jakby byla ciekawř , jakę to wyznane pozostřlo wrzřenie .

W praktyce każde poświadczenie z formą biernika *ruku* w bezpośrednim sąsiedztwie analizowanego wyrazu *klika* wskazuje jego znaczenie ‘klamka’.

Mniej poświadczeń (18) InterCorp znajduje dla znaczenia ‘korba’ – *Točit* (nastawa lemat) – 18 poświadczeń¹²:

Vyskytů: 18 l.p.m.: 0.07 (vztaženo k celému korpusu) ARF: 7.03 Vysledek je promiřan		InterCorp.v15 - Polish		1 / 1
Vyběr řadků: základní		InterCorp.v15 - Czech		
☐	allende-paula	kabely z autobaterie to všechno propojovaly s příbrou na hlavě Pauly, která se odvážně ujela role pokusného králíka, zatímco Nicolás točil klikou .	skrzynka byla podłączona przewodami, działającymi na baterie do kasku na głowie Pauli, która odważnie odgrywała rolę królika doświadczalnego, podczas gdy Nicolas kręcił korbą.	
☐	Capek-Valka_s_miloky	Při často opřevaném postřiku vydržela zvířata točili klikou hrđeje sedmáct, dvacet a v jednom případě sestřevacet hodin bez přerušení, kdežto kontrolní řlovek byl už po pěti hodinách týmž mechanickým výkonem značně vycerpán.	Zastosowanie częstego polewania spowodowało, że zwierzęta ciągnęły walec siedemnaście, dwadzieścia - w pewnym wypadku nawet dwadzieścia sześć godzin bez przerwy, kiedy tymczasem człowiek (dla kontroli) już po pięciu godzinach był całkowicie wyczerpany.	
☐	Capek-Valka_s_miloky	Mr Abe počal zurňné točil klikou .	Abe z pasij zakręcił korbą.	
☐	Capek-Valka_s_miloky	Abe počal točil klikou .	Abe začal kręcić korbą.	
☐	allende-dum_duchu	Hned druhý den už se lidé procházeli po ulicích ve středu města, aby na vlastní oči viděli švagra Severa del Valle, jak s opelichaným papouškem na rameni točil klikou flašinetu a prodává mřčky naphřené pilinami.	Przyjócłki rozpüşly więsz po wszystkich salonnach w mieście i następnego dnia ludzie zaczęli spacerować śródmiejskimi ulicami w nadziei, że ujrzą szwagra Severa del Valle grającego na katarynce i sprzedającego pieczzki z trocin w towarzystwie żędzonej przez mołe papugi, i będdą mieli przyjemność przekonasz się na własne oczy, że nawet w najlepszych rodzinach jest czego się wstydzić.	
☐	_SUBTTILES	Musíme točil klikou .	Musimy kręcić kolowrotem.	
☐	allende-paula	Celě dopoledne pekla sušenky a točila klikou zmrzlinového stroju a po nocích pak mřla nářobí a zametala smeti, které po sobě dřiváci nechávali na podřaze jako v cirkuse, a nikřdo j ani nepodřkoval.	Ranki spędzala na pieczeniu ciasteczek i kręceniu korbką od maszyn do lodów, a noce na zmywaniu naczyń i wymiataaniu stosów brudu z podłóg swego domu, za co nikt jej nawet nie powiędział dziękuję.	
☐	Bialoszewski-pamantnik	Třri-třri-třri-třri - točila se klika .	Szuru - bu - ru - szuru - buru - korbkami.	
☐	allende-dum_duchu	Marcos točil klikou a papoušek, který se naučil španělsky, i když s cizím přízvukem, přitom svým pronikavým křikem vábil publikum.	Na katarynce grywał na przemian marsza wojskowego i walca, a między jednym a drugim obrotem korbkj papuga, która nauczyła się hiszpańskiego, choć miała w dalszym ciągu obcy akcent, przyciągała publiczność ostrymi wrzaskami.	
☐	trabai-pabiele	Ano prosim, " eki beřinař a točil klikou , " tuhle desku mřval rád můj vnuk, má jediná opora v stěři."	- Proszę bardzo - powiedział beřnarz, pokręcił korbą. - "Tę phę lubił můj wnuk, jedyna opoka mojej starości."	

¹² W przypadku małej liczby poświadczeń można sprawdzić analizowaną kolokację w syn_11, w którym *točit* (lemat) *klikou* (*klikami*) w znaczeniu ‘korba’ posiada 73 poświadczenia.

Wyodrębnienie powyższych trzech par czesko-polskich ekwiwalentów potwierdza, że InterCorp skutecznie wskazuje na polski odpowiednik, jednocześnie ilustrując możliwe, najczęstsze kolokacje.

Nieco odmienna sytuacja występuje w przypadku pozostałych dwu znaczeń, czyli ‘klika, klan’ oraz ‘wał korbowy’.

Odnosnie do znaczenia ‘klika, klan’ InterCorp rejestruje 3 poświadczenia kolokacji atrybutywnej *vládnoucí klika* i ich polskie odpowiedniki *klika sprawująca władzę, rządząca partia polityczna, klika panująca*. Oprócz wątpliwej adekwatności *vládnoucí klika – rządząca partia polityczna*, wyraźnie brakuje w zestawieniu kolokacji typu *grupa trzymająca władzę* czy *grupa sprawująca władzę*¹³. To, że kolokacja *vládnoucí klika* posiada 167 poświadczeń w syn_11, świadczy – po pierwsze – o jej wysokiej frekwencji w czeskich tekstach niebędących przekładami, a po drugie – o braku określonego gatunku tekstów w InterCorp. Chodzi tu głównie o te, które znajdują się w syn_11 (teksty publicystyczne, prasa branżowa), a które tłumaczone na polski dotychczas nie były i najpewniej nie będą w zasobach InterCorp. Brakuje więc znajdujących się w syn_11 kolokacji atrybutywnych, które posłużyłyby jako podstawa do ustalenia czesko-polskiej ekwiwalencji. Poszerzenie badania o zasoby NKJP i wykorzystanie narzędzia *kolokator* sprawia, że uzyskujemy 9 poświadczeń kolokacji *rządząca klika*. Brak natomiast odpowiedników czeskich kolokacji z przymiotnikami toponimicznymi typu: *warszawska klika, poznańska klika* czy *łódzka klika*. Zjawisko to powinno być uwzględnione w artykule hasłowym jako przykład niepełnej symetrii znaczeniowej.

Pozostaje ostatnie ze znaczeń leksemu *klika* – ‘wał korbowy’, którego dostępne w czesko-polskim InterCorp kolokacje nie rejestrują, nie wskazując polskiego ekwiwalentu. Przyczyną jest brak odpowiednich tekstów, które zawierałyby użycie leksemu *klika* w tym znaczeniu. Chodzi o rejestrację potocznej nazwy części samochodowej, motocyklowej lub rowerowej. Problem ten, dotyczący w ogóle korpusów równoległych, dostrzega F. Čermák, pisząc: „[...] paralelní korpus je tím spolechlivější, čím větší množství textů ho skládá; problémem tu vždy bude dostupnost optimálních textů a jejich reprezentativnost” (2006, s. 11).

Leksykograf musi zatem przeprowadzić szczegółową analizę kontekstów użycia potocznej nazwy terminu technicznego w korpusach jednojęzycznych, np. w syn_11 i NKJP. Analiza pozyskanych danych wskazuje na czesko-polską parę przekładową *klika – korba*¹⁴.

¹³ *Grupa trzymająca władzę* posiada w podkorpusie zrównoważonym NKJP 96 poświadczeń (w całym – 523). *Grupa sprawująca władzę* odpowiednio: 13 i 28.

¹⁴ Wskazana para przekładowa jest wynikiem analizy kontekstów użycia tych dwóch leksemów w czeskim syn_11 i podkorpusie całym NKJP.

Podsumowując, powyższa analiza, choć dotycząca jednej jednostki leksykalnej, pozwala na wyciągnięcie wniosków natury ogólniejszej, dotyczących zasobów i narzędzi korpusowych, które mogą pomóc:

- w określeniu i doprecyzowaniu poszczególnych znaczeń wyrazu w obrębie jednego artykułu hasłowego (leksykografia jednojęzyczna);
- w uporządkowaniu artykułu hasłowego poprzez wykazanie regularnej powtarzalności wyrazu i jego kolokacji w określonych tekstach (leksykografia jednojęzyczna);
- we wskazaniu typowych kolokacji wyrazu w jego poszczególnych znaczeniach (leksykografia jednojęzyczna);
- w ustanowieniu par przekładowych, nie tylko wyrazu hasłowego, ale również jego modelowych kolokacji (leksykografia przekładowa);
- w wykazaniu asymetrii znaczeniowej w czeskim i polskim systemie pojęciowo-leksykalnym (leksykografia przekładowa);
- w pozyskaniu danych statystycznych pomocnych w budowie artykułu hasłowego (leksykografia jednojęzyczna i przekładowa).

Efektywność przeprowadzanych kwerend, co należy mocno podkreślić, zależy tak od jakości wykorzystywanych zasobów tekstowych (korpusy narodowe, korpusy równoległe), jak i wyboru określonych funkcji korpusowych dostosowanych do konkretnych zadań. Te ostatnie są skierowane na określenie właściwości semantycznych, pragmatycznych i stylistycznych badanych jednostek leksykalnych.

BIBLIOGRAFIA

SŁOWNIKI

- Hugo, J. a kol. (2009). *Slovník nespisovné češtiny*. Maxdorf.
- Siatkowski, J., Basaj, M. (2002). *Slovník česko-polski*. Wiedza Powszechna.
- Slovník spisovného jazyka českého*, <https://ssjc.ujc.cas.cz>
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2001). Academia.
- Żmigrodzki, P. (red.). (2007). *Wielki słownik języka polskiego*. Instytut Języka Polskiego PAN, <https://wsjp.pl>

KORPUSY

- Křen, M. – Cvrček, V. – Hnátková, M. – Jelínek, T. – Koček, J. – Kovářiková, D. – Křivan, J. – Milička, J. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Šindlerová, J. – Škrabal, M.: *Korpus SYN*, verze 11 z 14.12.2022. Ústav Českého národního korpusu FF UK. Praha 2022, <https://www.korpus.cz>
- Bańczyk, Ł. – Dybalska, R. – Vavřín, M. – Zasina, A.J.: *Korpus InterCorp – polština*, verze 15 z 11.11.2022. Ústav Českého národního korpusu FF UK. Praha 2020, <http://www.korpus.cz>

- Rosen, A. – Vavřín, M. – Zasina, A.J.: *Korpus InterCorp – čeština*, verze 15 z 11.11.2022. Ústav Českého národního korpusu FF UK. Praha 2022, <http://www.korpus.cz>
- Peřík, P. (2012). Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP. W: A. Przepiórkowski, M. Bańko, R. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk (red.). *Narodowy Korpus Języka Polskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

LITERATURA

- Čermák, F. (2017). *Korpus a korpusová lingvistika*. Nakladatelství Karolinum.
- Čermák, F. (2006). Korpusová lingvistika dnešní doby. W: F. Čermák, F. Blatná (red.). *Korpusová lingvistika: stav a modelové přístupy* (ss. 9–18). Nakladatelství Lidové noviny.
- Chlebda, W. (2008). O chem dumayet russkiy induk, ili ob ekvivalentakh poslovits v dvuyazychnom slovarе. *Przeгляд Rusycystyczny*, 4 (124), 90–104 [Хлебда, В. О чем думает русский индук, или об эквивалентах пословиц в двуязычном словаре. *Przeгляд Rusycystyczny*, 4 (124), 90–104].
- Chlebda, W. (2011). Ekwiwalencja i ekwiwalenty: między słownikiem a tekstami. W: W. Chlebda (red.). *Na tropach translatów. W poszukiwaniu odpowiedników przekładowych* (ss. 21–43). Uniwersytet Opolski.
- Chlebda, W. (2020). W stronę optymalizacji słownikowego objaśnienia znaczeń. *Stylistyka*, 25, 319–335.
- Żmigrodzki, P. (2009). *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

KORPUSY TEKSTÓW W LEKSYKOLOGRAFII JEDNOJĘZYCZNEJ
I PRZEKŁADOWEJ CZESKO-POLSKIEJ

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest roli danych korpusowych w leksykografii jednojęzycznej i przekładowej. Ich wykorzystanie może w istotny sposób wpłynąć na budowę artykułu hasłowego w słowniku jednojęzycznym i przekładowym, czego dowodem jest analiza czeskiej jednostki leksykalnej *klika*. Przeprowadzona analiza pokazała możliwości opisu znaczenia jednostki za pomocą korpusu jednojęzycznego i wskazanie jej obcojęzycznych ekwiwalentów z wykorzystaniem korpusu równoległego. Tekst posłuży do głębszej refleksji nad tworzeniem siatki hasłowej, formy artykułu hasłowego i kryteriów ustanawiania par przekładowych.

Słowa kluczowe: leksykografia; lingwistyka korpusowa; słownik jednojęzyczny; słownik przekładowy; język czeski; język polski

TEXT CORPORA IN MONOLINGUAL
AND TRANSLATIONAL CZECH-POLISH LEXICOGRAPHY

Summary

The article is devoted to the role of corpus data in monolingual and translational lexicography. Such data can significantly influence the construction of entries in monolingual and translational dictionaries, as demonstrated by the analysis of the Czech lexical unit *klika*. The analysis has shown the possibilities of describing the meaning of the unit using a monolingual corpus and indicating its foreign-language equivalents using a parallel corpus. The text can serve as a basis for further reflection on the creation of the lexical grid, the form of the dictionary entry and criteria for establishing translation pairs.

Keywords: lexicography; corpus linguistics; monolingual dictionary; translation dictionary; Czech; Polish